

ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИ: ВІД ГРУПИ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

Л. Г. Чорна, м. Київ

Розглядається термінологічне поле поняття ідентичності особистості як окремої особи. Наводиться класифікація видів ідентичності, у якій визначальним фактором є відносини між групою та індивідуальністю. Стверджується, що ідентичність особи, ідентичність особистості, особиста та особистісна ідентичності мають різні психологічні змісти. Соціальна ідентичність, яка охоплює і політичну, характеризується як один з виявів ідентичності особи.

Ключові слова: особа, особистість, ідентичність, ідентифікація, група, роль.

Проблема. Людина є представником великих і малих груп, носієм різних видів ідентичності, у тому числі й політичної. Чи не втрачає вона свою ідентичність, будучи належною до великої кількості соціальних груп, мікро- і макросередовищ? Які види ідентичності є визначальними для соціального індивіда, а які – похідними? Можливо, деякі види ідентичностей є тотожними, а їх назви – синонімічними? Ці питання відбивають соціальну ситуацію розвитку та становлення особистості людини в період соціальних потрясінь, змін, нестабільності, а також динамічних соціальних перетворень упродовж останніх десятиліть [1–4]. Твердження про втрату власного Я, его-ідентичності, плутанину ролей стали поширеними фразами-стереотипами в психології. Їх часто вживають, не посилаючись на автора досліджень цих феноменів Е. Еріксона [5]. Відповіді на ці та інші запитання могла б дати класифікація ідентичностей особи, наведення ладу в термінологічному полі психологічних і соціально-психологічних понять.

Сьогодні наукові дискусії точаться навколо співвідношення соціальної та індивідуальної ідентичностей, проблеми соціальної творчості як інструменту подолання суперечностей вияву ідентичностей у житті окремої людини (Г. Теджфел і Ж. Тернер, С. Московічі, У. Дойс, Е. Еріксон, В. О. Васютинський, О. Г. Злобіна, К. В. Коростеліна, Т. Г. Стефаненко, М. О. Шульга, О. В. Швачко та ін.). Дослідження містять аналіз окремих видів ідентичностей, але, на жаль, вони не ставлять за мету звести в єдине ціле, синтезувати низку уявлень про ідентичність (ідентичності) конкретної людини. Отже, визначення термінологічного поля ідентичності особи як окремого представника

соціуму, а також побудова класифікації її видів є науково актуальною та значущою проблемою.

Мета статті: з'ясувати склад поняття ідентичності особи та спробувати побудувати класифікацію понять, які є дотичними до зазначених термінів і проблематики.

Людина з притаманною їй соціальною ідентичністю, а вона їй притаманна у свідомій або підсвідомій формах завжди, не є абстрактною істотою, а повсякчас виступає в єдності конкретних соціально-психологічних характеристик. Тому варто говорити не про соціальну, групову, індивідуальну ідентичності особистості, а *ідентичність особи*, якій властиві різні її прояви. Тут ми солідаризуємося з В. О. Васютинським, який наголошує на відмінностях у значенні термінів “особа” та “особистість” [6]. Такий підхід видається продуктивним, тому що йдеться про реальну людину з її власною історією становлення особистості та соціальною історією, яку вона отримала у спадок від батьків, родичів, багатьох попередніх поколінь [7], котрі були і є наразі представниками великих соціальних груп. Ідентичність особи є широким поняттям, яке охоплює всю різноманітність ототожнень людини із соціальними візрцями, ідеалами, кумирами, великими і малими групами, нормами, психологічними типами людей, іншими людьми, їхніми ролями, статусами тощо.

Соціальна ідентичність визначається як ототожнення людиною себе з певною суспільною групою, з її соціальними цінностями, очікуваннями, вимогами тощо. Вона вказує на типові для соціальної категорії норми, ролі, статуси [8]. Соціальну ідентичність можна вважати різновидом групової. Якщо ж групову ідентичність пов'язувати, як це часто-густо роблять, лише з відчуттям належності людини до малої групи, то таке її розуміння буде неповним. У соціумі існують ще й середні і великі групи. Однак у сучасній психології вже склалися термінологічні визначення, які не варто порушувати, але можна доповнювати і розвивати. Тому пропонуємо групову ідентичність умовно поділяти на ту, яка існує на рівні великих умовних соціальних груп, тобто *соціальну*, і на *власне групову* – яка оприявнюється на рівні реальних малих груп. Деякі види ідентичності можна одночасно відносити до ідентичності людини на рівні великих і малих груп. Яскравий тому приклад – сімейна та учнівська ідентичності. До речі, групову ідентичність особи, яка виявляється в малій групі, слідом за Ч. Гордоном [9], пропонуємо називати ідентичністю членства.

Відомі дослідники ідентичності Г. Теджфел і Ж. Тернер, як нам видається, ставлять знак рівності між груповою і соціальною ідентичністю. Логічно вивірене положення про соціальну ідентичність,

що є знанням людини про себе як про члена групи, ці автори на основі подальших аналітичних роздумів відносять лише до реальних груп (див. [10]). Член групи вступає в тісну взаємодію з іншими членами групи, отримує певний статус у ній, відчуває певне ставлення до себе з боку інших, займає певну позицію щодо групи, її членів і відповідно до цього виконує певну роль у групі. Міжособистісні і міжгрупові форми взаємодії людей утворюють континуум, на одному полюсі якого процеси індивідуальної ідентифікації, а на другому – групової. Соціальна самокатегоризація індивіда, на думку Теджфера і Тернера, деперсоналізує сприйняття в термінах групових прототипів і трансформує засади процесу надання міжособових переваг з індивідуальних у типові, стереотипні, групові. Отже, ці дослідники протиставляють індивідуальну ідентифікацію груповій. Соціальна самокатегоризація індивіда продукує такі психологічні феномени, як групова стереотипність сприйняття, нормативна поведінка, етноцентризм, пошук групових відмінностей. Експериментальні дослідження підтверджують цей розподіл індивідуальної і соціальної ідентичностей особистості: так, людина з переважно індивідуальною ідентичністю розрізняє передусім індивідуальні властивості членів групи; вона меншою мірою переймається пошуком розбіжностей між власною і чужою групами; натомість людина, у структурі особистості якої переважає соціальна ідентичність, меншою мірою звертає увагу на індивідуальні властивості членів групи (скажімо точніше – надає значення індивідуальним властивостям), більшою – шукає розбіжності між групами, намагаючись знайти переваги власної [там само].

Разом із тим у психології останнім часом поширюються погляди, які заперечують таку поляризацію соціальної та індивідуальної ідентичностей, але, на наш погляд, досить переконливо обґрунтовують їх єдність (С. Московічі, У. Дойс та ін.). Соціальні репрезентації – це загальні уявлення членів групи. Вони повинні аналізуватися на соціальному – на противагу індивідуальному – рівні. Особистісну ідентичність можна розглядати як соціальну репрезентацію і як організаційний принцип індивідуальної позиції в системі стосунків індивідів у групі [10; 11].

На нашу думку, позиції вищезгаданих авторів описують різні рівні вияву групової ідентичності – реальні малі (або середні) і великі умовні групи. Виділення специфічних змістів соціальної і групової ідентичностей дало б змогу уникнути суперечностей в їх розумінні та дослідженні.

Якщо у формуванні соціальної ідентичності основним фактором є соціальні цінності, очікування, які пред'являються особі щодо виконання нею ролі хорошого лікаря, батька, вчителя, чоловіка, жінки, українця, англійця, демократа, патріота, європейця тощо, то в груповій – міжгруповій порівняння. Соціальні очікування можуть бути пред'явлені особі тими людьми, які не є членами її малої групи, а також опосередковано – через

ЗМК, літературу тощо. Наприклад, у колонці редактора газети можна натрапити на адресоване читачам тлумачення, що означає бути справжнім українцем, хто такий європеєць. Підлітки, що виявляють групову ідентичність (або ідентичність членства), кажуть самі собі або іншим: “Ми є учнями саме 10-Б класу, і аж ніяк – не іншого”. Групова ідентичність для особи є способом упорядкування її статусу, засобом формування самооцінки, захисним механізмом, якщо їй бракує особистісної ідентичності. У виявах групової ідентичності зростає роль ціннісно-психологічних феноменів: довіри, лояльності, солідарності [12].

Якщо у формуванні групової ідентичності провідним фактором її становлення є міжгрупові порівняння (ми – вони, свої – чужі), то в індивідуальній – внутрішньогруповій, міжособистісній (я – не я, моє – не моє). Отже, можна назвати соціальну та групову ідентичність “Ми-ідентичністю”, а індивідуальну – “Я-ідентичністю”. У цьому контексті В. О. Васютинський говорить про Ми- і Я-концепцію [там само].

Нагадаємо, що ідентичність, за Дж. Мідом, буває неусвідомлюваною і усвідомлюваною: перша базується на несвідомо прийнятих нормах, звичках, складається з комплексу очікувань, який диктує соціальна група, до якої належить людина; друга виникає тоді, коли людина починає думати про власне Я і власну поведінку [13]. Я- і Ми-концепції базуються на вербалізованих, переважно усвідомлених уявленнях про себе.

З-поміж традиційних видів соціальної ідентичності зазвичай найчастіше називають етнічну, гендерну, політичну, професійну, регіональну, сімейну, вікову. Досвід наших емпіричних досліджень ідентичності свідчить про те, що варто було б виокремити також соціальні ідентифікації людини в матеріальній сфері. Хоча соціальна ідентичність такого типу трапляється нечасто, але вона є досить психологічно насиченою і показовою для індивідуальних випадків ідентифікацій. Наприклад, за результатами нашого опитування, у якому взяли участь 104 особи – учні старших класів, лише 5 % спонтанних соціальних самовизначень за тестом М. Куна, Т. Макпартленда та ролевих визначень осіб однокласників становлять ідентифікації в цій сфері. Проте ці визначення є загалом нестереотипними. Так, визначення себе у 16 років як господаря, хазяйки, заможної людини з одночасними проєктивними визначеннями однокласників як представників вищого або нижчого світу, “золоті молоді”, “крутих і не дуже крутих” указує на соціальні статуси, норми, очікування юнаків і юнок.

Було також виокремлено специфічну групу соціальних ідентифікацій, яку ми назвали “ідентичність людини великого соціуму”: перехожий, пасажир, пішохід, сусід, публіка, покупець, споживач, мандрівник, незнайомиць тощо. Ці соціальні ролі можуть сприйматись і в метафоричному розумінні як соціально-психологічні ролі, що реалізують

певні життєві сценарії: “Я загалом у житті – мандрівник, досліджую незвідані сфери... Я відвертий споживач, а не той, що віддає себе іншим”.

Політична ідентичність старшокласників виявлялась у 8 % самовизначень від загальної кількості їхніх ідентифікацій на рівні великих соціальних груп. Тут зазвичай учні називали себе громадянами України, чесними громадянами, патріотами свого міста, патріотами держави тощо. Найбільша кількість ідентифікацій старшокласників на рівні великих груп стосувалася сфери їхніх майбутніх професій.

Вважаємо, що соціальні ідентифікації охоплюють також ідентифікації на рівні реальних середніх груп, до яких належить особа. Так, школяр може назвати себе відмінником, трієчником, старостою. Ці ролі не є індивідуальними, вони містять узагальнені соціальні уявлення про певний тип поведінки людини.

Уведення в термінологічне поле поняття ідентичності особи дає можливість виділити як окреме інше поняття – “ідентичність особистості”. Воно становить один із видів ідентичності особи та означає ототожнення себе з певними соціально-психологічними типами людей, які мають такі ж властивості особистості, як і “в мене самого”, тобто в самої особи. Ідентичність особистості може виявлятися в різних сферах життєдіяльності людини, а також у різних сферах її психічної самоорганізації: когнітивній, емоційній, вольовій сфері, інтегральних властивостях особистості (здібності та обдарованість, характер, інтереси, спрямованість). “Я – інтелектуал, веселун, діяльна людина, меломан і романтик. Я не песиміст, не ледар, не прагматик. Я не прагну рівнятися на нерозумних, поганих і нецікавих людей”, – цих висновків людина дійшла, порівнюючи себе з іншими, знаходячи тотожності і нетотожності між собою та іншими.

Особливою підструктурою індивідуальної ідентичності є ідентичність індивіда (ідентичність фізичного Я людини, її індивідуально-типологічної сфери). Людина може відносити себе до когорти красунчиків, холериків, дзиг, шульг або шатенів.

Інтегральним виміром ідентичності особистості є, на наш погляд, “его-ідентичність” Е. Еріксона, який підкреслює тотожність людини самій собі в часі і неперервність власного Я людини в процесі її розвитку. Особиста ідентичність, самоідентичність є синонімами “его-ідентичності” [4; 5].

Вершиною розвитку індивідуальної ідентичності особи є досягнення нею особистісної ідентичності: розуміння індивідуальної неповторності власної особистості, власної ідентичності та не-ідентичності з іншими. Особистісна ідентичність є усвідомлюваним психічним утворенням людини, коли людина знає про власну психологічну сутність і вміє відстоювати власні границі особистості. Звісно, особистісна ідентичність

свідчить про особистісну зрілість людини та досягається протягом усього її життя.

У контексті обговорюваної проблеми варто зауважити, що Н. В. Чепелева розрізняє особисту та особистісну ідентичність [14].

Індивідуальна ідентичність також містить ідентичність у сфері міжособистісних і внутрішньогрупових стосунків: “Я – помічник, одинак, лідер, оратор”. Необхідно зазначити, що ідентифікації з внутрішньогруповими ролями (ізгой, привідник, аутсайдер) є водночас проявами групової ідентичності особи. Таким чином, ці рольові ідентифікації можна вважати своєрідним містком між груповою та індивідуальною ідентичностями.

Отже, з позицій психології варто розрізнити ідентичність особи, ідентичність особистості, особисту ідентичність (або его-ідентичність, самоідентичність) і особистісну ідентичність. Ці поняття відображають різний ступінь суб’єктності особи.

А проте в психології існує думка, що групова ідентичність та ідентичність групи – терміни, що мають різні психологічні змісти (П. П. Горностаї [15]). Якщо в першому випадку йдеться про відбиття в головах людей суми загальноприйнятих норм, які існують на рівні великих і малих груп, і тут ми можемо говорити про взаємодію Я людини зі свідомими та несвідомими компонентами Ми-ідентичності, то в другому – насамперед про Ми-концепцію, усвідомлену та відрефлексовану позицію групи як суб’єкта активності. Можна вважати ідентичність групи вищим рівнем її розвитку, аналогічним особистісній ідентичності окремої особи.

В. О. Васютинський виокремлює окремих варіант соціальної ідентичності – спільнотну, коли люди формують колективну свідомість спільноти. Якщо існує спільнотна ідентичність, то чи можна аналогічно до ідентичності групи говорити про ідентичність спільноти? Майже неможливо, бо “важко робити висновки про *самопізнання* та *самооцінювання* соціальної групи взагалі, а тим паче такої “не цілком реальної” соціальної групи, як спільнота” [12, с. 72].

У контексті обговорюваної проблематики постає питання, чи є особистісна ідентичність антиномією соціальної. Соціум – велика група людей, спільність, а особистість поєднує в собі соціальну та індивідуальну сутність людини, тобто не є абсолютною протилежністю соціуму. Поняття індивіда як представника роду людського з його біологічними, соціокультурними та іншими характеристиками посилює б ефект антиномічності, але його досить поширене завузьке трактування тільки як вроджених властивостей людини зводить нанівець нашу спробу відновити логіку понять. Індивідуальність, унікальність, неповторність людини конкують з колективним, груповим, масовим, а не соціальним. Отже, не

існує жодного, на наш погляд, поняття, яке могло б бути повністю протилежним соціальній ідентичності. За таке можна було б вважати поняття біологічної ідентичності людини, однак, якщо йдеться про людину, а не тварину, таке поняття втрачає сенс, а гендерна, статеворольова, расова ідентичності заповнюють прогалини в розкритті біологічних детермінант формування ідентичності особи. Отже, єдине поняття, яке ми можемо (з певними поясненнями та застереженнями) поставити в дихотомії до соціальної ідентичності, є ідентичність особистості.

Розвиток особистості відбувається в неподільній єдності з іншою людиною, її найближчим соціальним оточенням. Спочатку в психіці існує недиференційоване “Ми”, а вже потім з’являється “Я”. Людське “Ми”, подобається це комусь чи ні, давніше, ніж “Я” [16, с. 113]. Тому генетично соціальна, а більш правильно – групова ідентичність особи формується раніше, ніж індивідуальна: “...індивідуальна ідентичність є ідентичність вторинна, похідна, що народжується і знаходить опору в соціальному силовому полі” [10, с.177–178]. Суттєве уточнення: “...потенційна наявність спільноти лише опосередковано дається ознаки у впливах, які справляють дорослі на дитину...” [12, с. 25–26].

Виходячи з наведеного вище, можна говорити про різні критерії класифікації ідентичностей людини. Залежно від того, як ми розглядаємо соціального індивіда, у статиці або динаміці його онтогенетичного розвитку, узагальнювальними поняттями для інших видів ідентичностей можуть виступати або “ідентичність особи”, або “групова ідентичність”. Ми розглядаємо той варіант, коли йдеться про вже сформовану ідентичність людини, тому класифікацію подаємо, виходячи з поняття “ідентичність особи”.

Розрізнення виявів ідентичності особи в різних сферах її діяльності можна вважати своєрідним відображенням моделі колективного самовизначення спільноти [12], але з іншої позиції, коли предмет аналізу становить не спільнота, а окрема особа. Так, у цій моделі виокремлюється особова, міжособово-групова, внутрішньоспільнотна, зовнішньоспільнотна сфери самовизначення. Якщо застосувати цю ж модель щодо ідентичності особи, то деякі поняття просто змінять свою локалізацію в їхній класифікації. Широкий погляд на різні види процесів ідентифікації особи наводить О. В. Швачко [17].

Дискусійним є питання про правомірність терміна “психологічна ідентичність”. Якщо існує соціальна ідентичність особи, то чому б отождошення себе з певним психологічним типом особистості не легалізувати цим терміном? Однак нами вже заявлено існування індивідуальної ідентичності, яка, на наш погляд, є тотожною психологічній.

Зазначимо також, що всі види ідентичності особи за своїми механізмами вияву є психологічними, тому не варто окремо говорити про

психологічні, соціологічні ідентифікації тощо – доцільніше уточнювати, що йдеться про процеси ідентифікації в соціальній, психологічній сферах людини.

Рольова ідентифікація є одним з універсальних механізмів засвоєння людиною соціального досвіду, усвідомлення нею власного “Я”, формування структур особистості, вибору нею позиції в соціальному просторі, формування власного мікросоціуму спілкування та взаємодії, визначення змісту соціально-психологічних проєкцій на інших. Тому рольові ідентифікації мають місце в усіх соціальних, внутрішньо-групових, міжособистісних і власне особистісних ототожненнях з іншими та відмежуваннях від них.

Отже, рольова ідентичність – це той вид ідентичності, який є складовою будь-якого іншого виду ідентичності особи, бо ролі становлять один із механізмів соціалізації особи, формування особистості [9; 18]. Соціальні очікування конкретизуються в рольових очікуваннях великих і малих груп щодо індивіда, який займає певну позицію в них. Без засвоєння ролей, їх інтеріоризації, індивідуального стилю виконання не може існувати й ідентичності особи. І навіть у такому насиченому суб’єктивними смислами понятті “особистісної ідентичності” містяться ролі, які людина визнає своїми, тими, що відповідають її індивідуальності, складу характеру, здібностям, і ролі, які є для неї чужими, які вона свідомо відкидає, знецінює і від яких дистанціюється.

Оскільки всі види ідентичності особи генетично беруть початок від соціальної ідентичності, пропонуємо розрізнити первинну і вторинну рольові ідентичності. Від народження людина перебуває в стані “виконання” певних ролей, які не залежать від її волі, бажань тощо; їй приписуються певні ролі з боку дорослого (соматичні ролі за Я. Морено, типові сценарні ролі за Е. Берном). Надалі людина починає усвідомлювати власні рольові ідентифікації, рольові ідентифікації інших людей і сама намагається проєкувати ці ідентитети на інших. Вона здатна передбачити рольові приписування їй з боку інших людей, і це теж становить складову рольової ідентичності. У цьому контексті згадаймо, що Дж. Мід не випадково розрізняє “Т” та “Ме” (англ.) як окремі компоненти в структурі “Self” особистості [13]. **Me** є результатом інтерналізації соціальних ролей та очікувань; **I** – активна, спонтанна, творча інстанція, завдяки якій індивід може не тільки ідентифікуватись із засвоєними ролями, а й дистанціюватись від них. Відома російська дослідниця етнічної ідентичності Т. Г. Стефаненко розмежовує в процесі ідентифікації критерій приписування (те, як інші сприймають людину) і критерій внутрішнього вибору (те, як вона сама себе усвідомлює) (див. [10]). На нашу думку, найбільш яскраво виявляються первинна і вторинна рольові ідентичності особи в її життєвих ролях, які виділяє П. П. Горностай [18].

Переможець, невдаха, грішник, святий, творець, виконавець – рольові сценарії, що беруть початок у дитинстві, визначаються найближчим соціальним оточенням і неусвідомлювано засвоюються людиною. Набуття індивідом вторинної свідомої рольової ідентичності, “скидання влади” чужих рольових сценаріїв – процес, що може тривати впродовж усього життя людини.

Отже, в основу класифікації ідентичностей людини можуть бути покладені різні критерії. До них зазвичай відносять генезу формування соціального індивіда, структуру психологічних властивостей особи, сфери її життєдіяльності. Якщо розглядати людину як окрему особу зі сформованим комплексом особистісних властивостей, активна діяльність якої відбувається насамперед у найближчому соціальному оточенні, малій групі, безпосередній вплив котрої людина відчуває, то розрізнення видів ідентичності набуває вигляду досить складного психологічного конструкту (рис.).

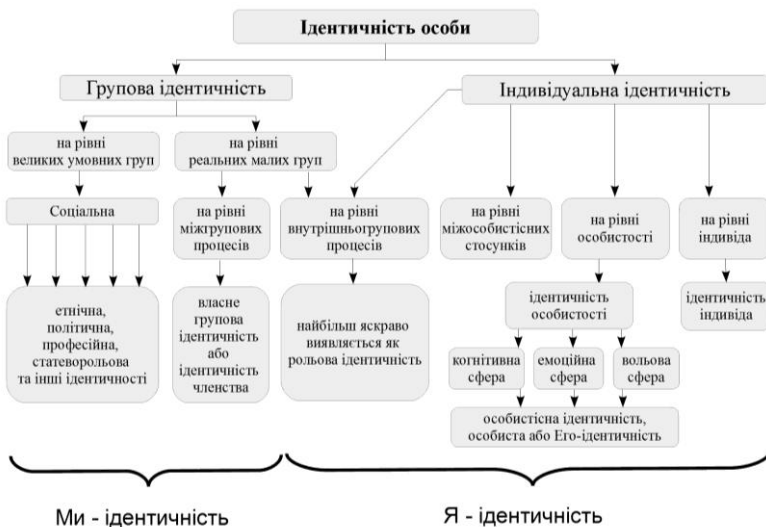

Рис. Ідентичність особи та її види

Соціальна ідентичність опосередковується спільними уявленнями членів малої групи, які є водночас представниками номінальних великих груп: “...індивідуальна ідентичність ... становить вид суспільної ідентичності, що розміщена в голові індивіда. А групова ідентичність – це сума загальноприйнятих норм, що беруть початок у поведінці окремих осіб” [10, с. 178].

Висновки. Ідентичність особи є тим узагальнювальним поняттям, що охоплює всі види ідентичності людини: соціальну, групову, індивідуальну, особистісну тощо. Незважаючи на те, що несвідома ідентичність у формі засвоєних групових рольових ідентитетів є генетично первинною в житті людини, ідентичність особи, яка становить єдність свідомих і несвідомих складових, виступає найбільш широкою категорією в термінологічному полі самовизначень людини і свідчить про певний рівень сформованості структури її особистості як соціальної властивості. Між індивідуальною і соціальною ідентичностями не існує полюсних відносин. Відносно протилежними видами ідентичності особи можна вважати групову та індивідуальну. Ідентичність особистості, особиста та особистісна ідентичності – поняття, що відображають різні аспекти вияву ідентичності особи. Рольові ідентифікації – це універсальні складові формування будь-якого виду ідентичності особи.

Перспективи наших подальших наукових розвідок полягають у визначенні емпіричним шляхом представленості тих чи інших видів ідентичності в структурі ідентичності особи та пошуку чинників їхньої взаємодії.

Література

1. Данилова Е. Г. Нестабильная социальная идентичность как норма современного общества / Е. Г. Данилова, В. А. Ядов // Социологические исследования. – 2004. – № 10. – С. 27–30.
2. Злобіна О. Г. Ідентичність особистості та її зміни / О. Г. Злобіна, М. О. Шульга // Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань та ін. – К., 1997. – Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості – С. 169–205.
3. Межеріцкая Л. Д. Психологические средства стабилизации личностной идентичности студентов : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии / Л. Д. Межеріцкая. – Новосибирск, 2009. – 24 с.
4. Солдатова Е. Л. Динамика эго-идентичности и представлений о будущем в нормативных кризисах взрослости / Е. Л. Солдатова // Психологическая наука и образование. – 2006. – № 2. – С. 16–29.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; пер. с англ. ; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
6. Васютинський В. О. Особистість чи особа: кого вивчають соціальні психологи / В. О. Васютинський // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – К., 2009. – Вип. 2. – С. 220–227.
7. Гольжак В. де. История в наследство: Семейный роман и социальная траектория / Винцент де Гольжак ; пер. с фр. И. К. Масалкова. – М. : Изд-во Ин-та Психотерапии, 2003. – 233 с.
8. Шульга М. Ідентичність [Електронний ресурс] / Микола Шульга // Етнічний довідник: поняття та терміни. – Режим доступу : <http://etno.uaweb.org/glossary/i.html>

9. *Gordon Ch.* Development of evaluated role identities / Ch. Gordon // Annual Review of Sociology. – 1976. – Vol. 2. – P. 405–433.
10. Идентичность: Хрестоматия / сост. Л. Б. Шнейдер. – М. : Изд-во Моск. психолого-социального ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2008. – 272 с.
11. Социальная психология / под ред. С. Московичи. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 592 с.
12. *Васютинський В.* Психологічні виміри спільноти : монографія / Вадим Васютинський. – К. : Золоті ворота, 2010. – 120 с.
13. Современная зарубежная социальная психология. Тексты / под ред. Г. М. Андреевой, Н. Н. Богомоловой, Л. А. Петровской. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 256 с.
14. *Чепелева Н. В.* Ідентичність особистості в контексті психологічної герменевтики / Н. В. Чепелева // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2006. – Вип. 13 (16). – С. 13–25.
15. *Горностай П. П.* Группа как субъект: соотношение понятий “групповая идентичность” и “идентичность группы” / П. П. Горностай // Психологічні перспективи. – К., 2012. – Спец. вип. : Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп. – Т. 1. Особистість і мала група. – С. 113–121.
16. *Слюсаревський М. М.* “Ми” і “Я” в сучасному світі: Вибрані твори / М. М. Слюсаревський. – К. : Міленіум, 2009. – 340 с.
17. *Швачко О. В.* Соціальна психологія : навч. посіб. / О. В. Швачко. – К. : Вища школа, 2002. – 111 с.
18. *Горностай П. П.* Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Горностай. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.

Черная Л. Г. Идентичность личности: от группы к индивидуальности (методологический анализ)

Рассматривается терминологическое поле понятия идентичности личности как отдельного лица (особы). Приводится классификация видов идентичности, в которой определяющим фактором являются отношения между группой и индивидуальностью. Утверждается, что идентичность личности как особы, идентичность личности, личная и личностная идентичности имеют разное психологическое содержание. Социальная идентичность, которая включает и политическую, рассматривается как одно из проявлений идентичности особы.

Ключевые слова: особа, личность, идентичность, идентификация, группа, роль.

Chorna L. G. Identity of a person: from group to individuality (methodological analysis)

The article describes terminological field of person's identity. Classification of types of identity in which the determining factor is the relationship between the group and the individual is provided. It is stated that identity of a person, personal identity, self-identity and identity of personality have different psychological meanings. Social identity which includes political identity is one of person's identity aspects.

Key words: person, personality, identity, identification, group, role.